

Ogólnopolska narada obywatelska

Obywatele i obywatelki chcą być wysłuchani

Tak wiele nas w Polsce na co dzień dzieli. Odmiennie poglądy polityczne czy różnice światopoglądowe to obecnie przeszkoda dla dyskusji, dialogu i konsensusu. To także bariera dla uzyskania szerokiej społecznej akceptacji dla decyzji politycznych.

Ale czy Polki i Polacy w ogóle oczekują włączenia ich w podejmowanie ważnych decyzji?

TAK!

83% osób uważa, że politycy powinni częściej zasięgać opinii zwykłych ludzi przy podejmowaniu ważnych decyzji *

Czy zwykli ludzie wierzą, że rozmowa mimo różnic jest możliwa?

75% osób uważa, że zwykli ludzie są w stanie dojść do porozumienia mimo różnic w poglądach *

To ma sens!

78% Polek i Polaków uważa, że takie procesy [jak np. panel obywatelski] mogłyby się przyczynić do zmniejszenia napięć społecznych w Polsce *

88% osób uważa, że wyniki tego typu paneli powinny być brane pod uwagę przez polityków przy podejmowaniu decyzji *

79% badanych wyraziło chęć udziału [w panelu obywatelskim], gdyby zostali wylosowani *

* badanie przeprowadzone w marcu 2023 przez Ipsos na zlecenie More in Common Polska i Fundacji Stocznia. N=1000

W tej broszurze przeczytasz, na czym polega Ogólnopolska narada obywatelska. Poznasz jej główne założenia i zobaczysz, że inny sposób podejmowania decyzji jest możliwy.

Słowem wstępu...

Coraz częściej tym, co łączy różne grupy Polaków, jest nie to, czego wspólnie pragną, ale raczej to, do kogo wspólnie czują niechęć czy wręcz nienawiść. Na tym nie da się budować. Z tego nie da się wykrzesać żadnej nadziei innej niż nadzieja na rewanż, a może nawet zemstę. Nie takiej nadziei dziś w Polsce potrzeba. (...) W oparciu o doświadczenia własnych (i nie tylko własnych) sukcesów i porażek powziąłem postanowienie, że potrzebny jest jakiś nowy, inny pomysł na demokrację – że niezbędny jest systematyczny, długofalowy, produktywny, możliwie partycypacyjny proces, który pozwoli nam wydostać się z pułapki.

„Inny pomysł na demokrację” ▶ Laboratorium WIĘZI, Komitet Dialogu Społecznego KIG, Fundacja Stocznia, Warszawa 2021

W broszurze prezentujemy właśnie ten inny pomysł na demokrację: włączającą obywateli i obywatelki oraz dającą im sprawczość w podejmowaniu decyzji, wrażliwą na różnorodne potrzeby, stawiającą na edukację, dialog i jakościowe decyzje w najważniejszych społecznie sprawach.

Pomysł bazuje głównie na przeprowadzonym w 2022 roku przez Fundację Stocznia oddolnym, innowacyjnym przedsięwzięciu o nazwie „Narada obywatelska o kosztach energii”. Jej celem był namysł nad rozwiązaniami dla problemu ubóstwa energetycznego dotyczącego co dziesiątą polską rodzinę i – szerzej – nad kwestiami gwałtownie wzrastających cen energii. Ta ogólnokrajowa narada łączyła w sobie dwa następujące po sobie elementy – narady lokalne oraz ogólnopolski panel obywatelski. Nigdy wcześniej w Polsce nie odbył się ani taki rozbudowany, sekwencyjny proces partycypacyjny, ani panel obywatelski prowadzony na skalę ogólnopolską.

Wierzymy w to, że warto szukać innych sposobów na dobry dialog pomiędzy obywatelami i władzami – szczególnie teraz, gdy tak dużo jest tematów do rozmowy i tak mało wspólnej przestrzeni, w której wszyscy czuliby się dobrze. Polska, podobnie jak wiele innych miejsc, stała się plemienna – zatraciliśmy umiejętność wzajemnego słuchania się i szacunku. Ogólnopolska narada obywatelska opisana w tej broszurze ma olbrzymi potencjał depolaryzacyjny, bo tworzy warunki do dobrej rozmowy ponad podziałami, czego tak bardzo nam obecnie brakuje.

Eksperymentujemy i przyglądamy się temu, co dzieje się na świecie. Panele obywatelskie to jeden z bardziej wyraźnych trendów. Ich rdzeniem jest włączanie obywateli i obywaterek (również tych niechodzących zazwyczaj na wybory) w formułowanie opinii i werdyktów w ważnych sprawach publicznych. Być może konstytuujące się właśnie w naszym kraju władze podążą za tą wartościową modą. Tego życzyć sobie, ale szczególnie wszystkim Obywatelom i Obywatelkom oraz Polsce.

Kuba Wygnański
Fundacja Stocznia

**Zobacz, jakie kroki są
potrzebne, by zrealizować
taki proces w Polsce!
Zapraszamy do lektury! 📖**

Od czego zacząć?

Ogólnokrajowa narada obywatelska angażuje wielu różnych interesariuszy, w tym setki obywateli i obywaterek, dziesiątki ekspertów i ekspertek, osoby z samorządów lokalnych i grup aktywistycznych oraz media. Taki proces wymaga solidnych przygotowań. **Zobacz, o co zadbać na początku procesu.**

O dobry, ważny temat: warto poszukać zagadnienia skomplikowanego i jednocześnie ważnego dla znaczącej części społeczeństwa, dla którego poszukiwane będą rozwiązania akceptowane społecznie, wypracowane wspólnie przez obywateli i obywatelki oraz przedstawicieli i przedstawicielki władz. Ważne jest zbadanie aktualnej rozpoznawalności tematu oraz głównej narracji wokół niego, żeby mieć pewność, że faktycznie rezonuje w społeczeństwie.

W Polsce jest bardzo wiele kwestii o dużej wadze, wzbudzających ogromne emocje i podziały, wymagających czasu do namysłu i wiedzy eksperckiej, m.in.: wiek emerytalny, aborcja, reforma edukacji czy systemu opieki zdrowotnej, wsparcie dzieci i młodzieży w kryzysie zdrowia psychicznego itd.

O zbadanie woli politycznej do zmiany i wprowadzenia rozwiązań w życie: za dobrym, ważnym tematem powinna iść pewność politycznego poparcia i rozpoznanie najważniejszych osób decyzyjnych mogących wprowadzić w życie wypracowane przez obywateli i obywatelki rozwiązania. Im bliżej są procesu i im bardziej są na niego otwarte, tym lepiej.

O zasoby: do przeprowadzenia procesu potrzebne są środki finansowe, zespół, możliwości działania, dobra drużyna u boku i wspomniane już wyżej zainteresowanie decydentów i decydek, a także – tam, gdzie to możliwe – wsparcie organizacyjne z ich strony (bardzo często to oni są głównym organizatorem przedsięwzięcia). Pamiętaj, taki proces to długotrwałe i intensywne zadanie – trzeba to uwzględnić, planując zasoby.

O ekspertów i sojuszników: w proces musi być włączone grono eksperckie (przedsięwzięcie z założenia powinno opierać się na faktach, wiedzy), przedstawiciele i przedstawicielki instytucji publicznych i ministerstw odpowiedzialnych za temat procesu, organizacje społeczne, osoby obserwujące metodologię procesu, aktywiści i aktywistki, osoby reprezentujące lokalne samorządy, a także rozpoznawalni, nadający wiarygodność procesowi partnerzy.

O solidną kampanię informacyjną: nieodłącznym elementem jest komunikacja i promocja. Należy zadbać o strategię komunikacyjną, uwzględniającą od początku jasno komunikowany cel procesu oraz rzetelne i transparentne informowanie zarówno o nim, jak i jego temacie, stworzyć stronę www i zapewnić widoczność w mediach społecznościowych, przygotowywać czytelne materiały informacyjne o temacie i procesie, a także utrzymywać bieżący kontakt z dziennikarzami i dziennikarkami. Ważne jest też oficjalne otwarcie, które – jeśli będzie odpowiednio przygotowane, zbuduje zainteresowanie i nada ton całemu procesowi.

Ogólnopolska narada obywatelska, która została przez nas przetestowana i którą chcemy upowszechnić, zakłada dwa etapy:

1. Liczne, zdecentralizowane, ale skoordynowane narady lokalne, angażujące w rozmowę szeroką i różnorodną grupę mieszkańców i mieszkanki oraz innych interesariuszy.

2. Ogólnokrajowy panel obywatelski włączający reprezentatywną grupę obywateli i obywaterek w opiniowanie i wypracowywanie zestawu rekomendacji.

Narady lokalne

.... czyli dostępne dla każdego rozmowy w całej Polsce

Na czym polegają?

Założeniem tego etapu procesu jest realizacja, przy wsparciu oddolnych organizatorów, nastawionych na dialog spotkań:

- kilkugodzinnych,
- lokalnych,
- prowadzonych w możliwie licznych lokalizacjach na terenie całego kraju,
- na podstawie prostego do odtworzenia scenariusza.

Zadaniem organizatora **Ogólnopolskiej narady obywatelskiej** jest przygotowanie wszystkich materiałów potrzebnych do wypromowania, przeprowadzenia i podsumowania porad oraz zachęcenie lokalnych organizatorów do samodzielnej organizacji takich spotkań.

Kto może lokalnie zorganizować naradę?

Samorządy, organizacje pozarządowe, eksperckie, socjalne, społeczne, parafie, biblioteki, OSP, szkoły, rady seniorów, koła gospodyń wiejskich, lokalni liderzy, aktywiści i aktywistki, a nawet osoby prywatne, gotowe zaprosić uczestników do siebie. Tak więc potencjalnie – każdy z nas! Narady powinny być jak najbardziej dostępne – zarówno od strony organizacji, jak i uczestnictwa.

Co dają narady?

Szerokie dotarcie do obywateli i obywaterek

Dzięki oparciu się na lokalnych partnerach prowadzących spotkania, poruszony temat ma szansę zaistnieć szeroko w świadomości bardzo wielu mieszkańców i mieszkanki każdego zakątka kraju, a w ten sposób stać się istotnym wątkiem narodowej debaty. Wnioski z porad lokalnych są zbierane i syntetyzowane na poziomie ogólnopolskim.

Diagnoza lokalnych problemów i potrzeb

Narady mogą pomóc zdiagnozować, w całej różnorodności, problemy i potrzeby na poziomie gmin, czy nawet mniejszych wspólnot. Mogą wskazać podstawowe i proste kierunki rozwiązań, widoczne w skali lokalnej.

Zorganizowana przez Fundację Stocznia „Narada obywatelska o kosztach energii”, zebrała ponad 700 osób na 45 naradach lokalnych

Zobacz >, jak wyglądały te spotkania, i poczytaj o ich organizacji [tutaj >](#).

Zobacz > też zorganizowaną przez nas „Naradę obywatelską o edukacji”, która w 2019 roku zgromadziła ponad 4000 osób na 150 spotkaniach!

Pomiędzy naradami lokalnymi a panelem obywatelskim

Kolejnym krokiem po naradach lokalnych jest ogólnokrajowy panel obywatelski. Sekwencyjne występowanie po sobie tych dwóch elementów daje szansę na uwzględnienie podczas panelu problemów i wyzwań zidentyfikowanych przez mieszkańców na pierwszym etapie procesu. Dlatego ważne jest solidne podsumowanie porad – pomaga ono dopracować scenariusz panelu obywatelskiego. **Proces lokalny i ogólnokrajowy mogą, a nawet powinny się uzupełniać!**

Ogólnokrajowy panel obywatelski

... czyli kilkudniowy, pogłębiony proces współdecydowania dla reprezentatywnej grupy obywateli i obywaterek

Na czym polega?

Na tym etapie w proces włączona zostaje mniej więcej 100-osobowa, wylosowana grupa obywateli i obywaterek, która poświęca czas na **dogłębne poznanie zagadnienia, dialog i sformułowanie opinii**, czyli społecznego „werdyktu”.

Na spotkania panelu obywatelskiego składają się trzy elementy:

- w edukacyjnej części panelu **obywatele i obywatelki uczą się i poznają fakty**. Słuchają osób specjalizujących się w tematyce panelu, których rolą jest przybliżenie omawianych wyzwań i przedstawienie możliwych rozwiązań;
- w deliberacyjnej części panelu **dyskutują i wymieniają się argumentami** na temat poznanych rozwiązań pod okiem profesjonalnych moderatorów;
- na końcu **podejmują decyzję**, czyli werdykt dotyczący kierunkowych lub szczegółowych rozwiązań w temacie procesu.

Co daje panel obywatelski?

Siłą panelu jest obecność „zwykłych”, różnorodnych obywateli i obywaterek, niczym w starożytnej Grecji lub na amerykańskiej ławie przysięgłych. W panelu grupa jest wylosowana i reprezentatywna - tak, by odpowiadała cechom społeczno-demograficznym danej populacji m.in. pod względem wieku, płci i miejsca zamieszkania. Na tym etapie liczy się jakościowa dyskusja w zróżnicowanym gronie.

Pochodzimy z różnych zakątków Polski, jesteśmy w różnym wieku, na co dzień zajmujemy się różnymi sprawami, różnią nas też poglądy i bagaż doświadczeń. Gdyby nie Ogólnopolski panel obywatelski o kosztach energii, nasze drogi prawdopodobnie nigdy by się nie przecięły. A jednak, jako grupa losowo wybranych Polek i Polaków, tak różnych jak zróżnicowane jest nasze społeczeństwo, spotkaliśmy się, by wspólnie szukać sposobów na przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu w Polsce.

Fragment preambuły „Głos panelistek i panelistów”
z **Podsumowania** > po Naradzie obywatelskiej o kosztach energii

Panel obywatelski daje czas na pogłębioną refleksję. Spotkania trwają od kilku do nawet kilkunastu dni, rozłożonych w czasie nawet na kilka miesięcy.

Dzięki udziałowi polityków i polityczek, **którzy wyznaczają ramy realizacji wypracowanych rozwiązań (np. legislacyjne, prawne czy finansowe)**, jest szansa na wypracowanie decyzji skrojonych na miarę możliwości. Co istotne, **werdykt obywateli i obywaterek wypracowany w formie panelu może zyskać większe społeczne poparcie**, niż ta sama decyzja podjęta samodzielnie przez polityków.

Zobacz >, jak wyglądał pierwszy ogólnopolski panel obywatelski i jak różnorodna była grupa biorąca w nim udział.

Podsumowanie procesu i następne kroki

Podsumowanie

Tego typu przedsięwzięcie trzeba zakończyć uroczyście. Sposobów może być wiele, ale kluczowe są:

- 📁 raport zawierający przystępnie opisane wnioski z procesu,
- 👏 wydarzenie podsumowujące, możliwie szeroko nagłośnione i dostępne dla mediów, konieczne z obecnością decydentów, którzy skomentują werdykt lub nawet przedstawią wstępny plan jego wdrażania. Aby udało się wypracować konsensus dla wdrażania werdyktu, warto zadbać o zaproszenie reprezentacji całej sceny politycznej. Cenna będzie także obecność samych obywateli i obywaterek biorących udział w procesie.

Co po zakończeniu udziału obywateli i obywaterek?

- 🗺️ **Stworzenie mapy drogowej dotyczącej wdrażania werdyktu**, z harmonogramem i podziałem zadań
- 🔗 **Zawiązanie międzysektorowej współpracy**, koniecznej do skutecznego wdrożenia werdyktu
- 🔍 **Bieżący monitoring wdrażania werdyktu**
- 📖 **Upowszechnienie wiedzy o werdykcie, rzecznictwo**, także oddolne, w które mogą być zaangażowani organizatorzy, partnerzy, interesariusze, uczestnicy i uczestniczki, eksperci i ekspertki.
- 🗳️ **Referendum?** Nie cichną echa dyskusji o sensie tego mechanizmu. Widzimy potencjalną funkcjonalność referendum jako kolejnego kroku po namyśle obywateli i obywaterek, np. w sytuacji konieczności wprowadzenia niektórych zmian legislacyjnych. Utrzymujemy jednak, że przyszłe referenda powinny być zwoływane w ramach szerszego procesu dialogu między obywatelami i obywatelkami a władzami, który zawierać będzie elementy demokracji deliberatywnej.

Zobacz, jak wyniki Narady obywatelskiej o kosztach energii podsumowali

[Eksperti i ekspertki](#) > oraz [Politycy i polityczki](#) >.

Dlaczego warto?

To nowy trend w Europie

Coraz więcej krajów i instytucji już podąża tą ścieżką! Wg danych OECD z 2021 roku w krajach, które należą do tej organizacji zidentyfikowano w ciągu ostatnich 20 lat ponad 500 przypadków użycia przez władze publiczne paneli obywatelskich i innych metod deliberatywnych (czyli kładących nacisk na edukację i pogłębioną rozmowę wylosowanej grupy osób).

[Źródło >](#)

Formuła panelu obywatelskiego od lat jest z powodzeniem używana w innych krajach (m.in. Wielkiej Brytanii, USA, Kanadzie, Francji i Irlandii). W Polsce panele obywatelskie były dotychczas stosowane dwanaście razy na poziomie miast (w Gdańsku, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Rzeszowie, Warszawie i Wrocławiu) i jeden raz na poziomie krajowym. W pięć z tych procesów zaangażowana była Fundacja Stocznia.

To część procesu stanowienia prawa w Unii Europejskiej

Panele obywatelskie powinny stać się częścią sposobu, w jaki tworzymy politykę. Dlatego proponuję, aby w przyszłości dać panelom obywatelskim czas i środki na przedstawienie zaleceń przed przedstawieniem kluczowych wniosków legislacyjnych. Jestem przekonana, że demokracja nie kończy się na wyborach, konferencjach czy konwencjach. Trzeba nad nią pracować, pielęgnować ją i ulepszać każdego dnia – **Ursula von der Leyen** podczas zakończenia Konferencji o Przyszłości Europy, Strasburg 2022 ([zobacz źródło >](#)).

Zobacz, ile paneli odbyło się w Europie tylko na tematy związane z polityką klimatyczną:

[Źródło >](#)

To może być narzędzie wzmacniające demokrację!

Za tym trendem idzie przekonanie, że możliwy jest efektywny, lepszy sposób dyskusji. Że obywatele i obywatelki, w odpowiednich warunkach, mogą przekroczyć linie dzielących ich poglądów. Że dłuższy proces uczenia się, namysłu i dialogu pozwala wesprzeć władze w podejmowaniu decyzji trudnych, a jednocześnie ważnych.

Metody, takie jak ta opisana w broszurze, pozwalają rządzącym usłyszeć opinię społeczeństwa w danym temacie. I – co równie istotne – mogą zmieniać postawy, przywracać wiarę w demokrację i zaufanie do instytucji publicznych.

Uczyń możliwą rozmowę w świecie, gdzie wydaje się ona coraz trudniejsza

Jeśli podjąłeś/-aś decyzję, aby zorganizować Ogólnopolską naradę obywatelską, gratulujemy Ci! Z pewnością docenisz jej rezultat oraz spotkanie i rozmowę obywateli i obywaterek, której będziesz świadkiem. Co ważniejsze, oni też ją docenią!

Narada obywatelska o kosztach energii była innowacyjna pod względem sposobu, w jaki [dzięki organizacji narad lokalnych] poszerzyła możliwość dialogu publicznego przez rozpoczęciem panelu obywatelskiego. Umożliwiło to głosom z różnych społeczności w całej Polsce włączyć się w proces panelu, w szczególności pomagając w ustaleniu agendy części deliberacyjnej. Możemy się wiele nauczyć od naszych polskich kolegów i koleżanek.

Graham Smith, University of Westminster, Knowledge Network on Climate Assemblies > (międzynarodowa sieć wymiany wiedzy o panelach obywatelskich)

Rosnące podziały, rosnące nierówności i pogłębiająca się przepaść między obywatelami a politykami nieustannie osłabiają spójność społeczną. Nigdy wcześniej nie było tak ważne, by angażować się we wspólne działania i na nowo zdefiniować, czym jest dla nas partycypacja obywatelska.

Narada obywatelska o kosztach energii w Polsce i inne panele obywatelskie w regionie Europy Środkowo-Wschodniej dowiodły, że gdy zapewnione są odpowiednie warunki, obywatele nie boją się współpracować przy rozwiązywaniu niektórych z naszych największych wyzwań i mądrze podchodzą do rozwiązywania istotnych dylematów. Niewykorzystywanie tego jest luksusem, na który nie możemy sobie pozwolić.

Éva Bördős, DemNet > (węgierska organizacja zajmująca się partycypacją obywatelską)

Od ponad 14 lat tworzymy i wspieramy skuteczne rozwiązania dla problemów społecznych, włączamy obywateli i obywatelki w decydowanie o sprawach publicznych oraz pomagamy organizacjom i samorządom planować i realizować działania społeczne. Rozwijamy i upowszechniamy dobre praktyki, tworzymy narzędzia ułatwiające działalność społeczną, prowadzimy badania społeczne, szkolimy oraz opracowujemy materiały edukacyjne.

Z efektów działań Stoczni korzystają m.in. seniorzy, uczniowie i nauczyciele, lokalne społeczności, aktywiści i urzędnicy samorządowi z całej Polski. Wierzymy, że najlepsze decyzje są wynikiem otwartej rozmowy. Dlatego staramy się stwarzać wszystkim możliwość udziału w dyskusjach nad ważnymi dla nich sprawami i wpływania na podejmowane decyzje. Wśród zrealizowanych przez Stocznnię działań są m.in. obywatelskie wysłuchania publiczne dotyczące Krajowego Planu Odbudowy, narady obywatelskie o edukacji oraz panele obywatelskie w Warszawie, Lublinie i Rzeszowie oraz pierwszy w kraju ogólnopolski panel obywatelski.

To nie jest publikacja, która odpowie na wszystkie pytania związane z organizacją **Ogólnopolskiej narady obywatelskiej**, ale pokaże sposób myślenia, działania i najważniejsze elementy. Szczegółowy przewodnik „krok po kroku” znajdziesz na stronie www.stocznia.org.pl.